

Sanela Talović, JU “ Prva osnovna škola”, Konjic

Metodika građanskog obrazovanja i njena primjena u nastavi predmeta Demokratija i ljudska prava i u nastavi drugih predmeta

Sažetak :

U svijetu u kojem dolazi do naglih promjena i sve većih razlika, potreba za aktivnim, informisanim, odgovornim građanstvom postaje veća nego što je ikad bila.

Obrazovanje za demokratsko građanstvo postalo je značajna karakteristika kako formalnog tako i neformalnog obrazovanja i pravo koje imaju svi građani u demokratskom društvu, a koje *polazi od integrisanog, interdisciplinarnog i proceduralnog planiranja metoda i sadržaja učenja orjentisanog na ishod*. U takvom procesu odgoja i obrazovanja ključne i odgovorne osobe su upravo nastavnici i profesori.

Ovakvu viziju *unutar školske zajednice moguće je realizovati kroz razvoj kognitivnog elementa građanske kompetencije u nastavi veznog predmeta, gdje je prisutno izučavanje međupredmetnih tema o ljudskim pravima, nenasilnom rješavanju konflikata, aktivnom i odgovornom građanstvu, jačanju tolerancije te stvaranje demokratskih odnosa i procedura odlučivanja u svakodnevnom životu škole*.

Ključne riječi: škola, građansko obrazovanje, metodika, korelacija, demokratija, ljudska prava, neformalno i informalno učenje, građanska kompetencija.

Uvod :

Vijeće Evrope u Lisabonu 2000.godine,¹ postavilo je jasne strateške ciljeve, u kojima ukazuje potrebu za fleksibilnijim obrazovanjem koje kao takvo može odgovoriti na izazove društva temeljenog na znanju i dinamičnom tržištu rada. Takav, obrazovni sistem temelji se na procesu učenja i poučavanja koji predstavlja integraciju pristupa baziranog na ključnim kompetencijama i životnim vještinama. Primjenjuje se od najranijeg uzrasta, do završetka formalnog obrazovanja i kasnije tokom cjeloživotnog, neformalnog i informalnog učenja.²

Primjena metodike građanskog obrazovanja u drugim nastavnim predmetima

Nastavni sadržaji u osnovnim i srednjim školama, organizovani na tradicionalan način, svakako su smjer koji se mora napustiti. Jedan predmet ne treba da bude osnova globalne organizacije rada, već se nastava i nastavni sadržaji moraju organizovati timskim radom, u okviru nastavne teme koja povezuje različite predmete.

Bosna i Hercegovina je razradila sistem obrazovanja koji omogućava kvalitetan kurikulum usmjeren na postizanje funkcionalne građanske kompetencije.³ U tom slučaju govorimo o zasebnom predmetu koji učenike osposobljava znanjima, vještinama i stavovima aktivnih i odgovornih građana, te osposobljava učenike za razumijevanje demokratskog političkog sistema, razlikovanje demokratskih od nedemokratskih režima, razumijevanje ciklusa javne politike i razvoj elementarne političke pismenosti i vještina učešća u procesima odlučivanja. To se postiže kontinuirano od predškolskog odoja i obrazovanja, preko zasebnog predmeta podržanog interdisciplinarnim i kroskurikularnim pristupom u osnovnim i srednjim školama do univerzitetskog programa.

Također, činjenica je da određene dimenzije građanskog obrazovanja imaju bliske kroskurikularne veze – korelacije sa ciljevima i sadržajima drugih predmeta. Korelacija

¹ Vijeće Evrope, (2000).

² Povelja Vijeća Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanje o ljudskim pravima , Usvojena u okviru Preporuke CM/ Rec (2010)7 Komiteta ministara

³ Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, 2003.

nastavnih sadržaja imperativ je modernog obrazovanja i u nastavi važan metodički postupak između različitih nastavnih predmeta. Ona se ostvaruje povezivanjem onih sadržaja koji su temetski vezani i doprinose razumijevanju cjeline u kojima se preklapaju sadržaji građanskog obrazovanja sa sadržajima drugih predmeta u skladu s obrazovnim ciklusima.

Povezivanje pojedinih predmetnih područja i građanskog obrazovanja znači učiniti učenicima te teme životnim i korisnim. U obradi tema građanskog obrazovanja kroz međupredmetne sadržaje važno je poticati sve funkcionalne nivoe: znanje, razumijevanje, vještine i stavove, koristeći saradničko i participativno učenje kroz grupni rad i rješavanje problemskih situacija. Kao međupredmetne teme u nastavni plan i program treba uključiti ljudska prava i zaštitu ljudskih prava, učenje o demokratskom građanstvu i odgoj za mir i nenasilje. Kroz zajednički izbor po razrednim ili Nastavničkim vijećima moguće je uključiti cijelu školu u obradu pojedine teme, te je time učiniti životno korisnom i motivirajućom za veći angažman učenika.⁴

Teme mogu zajedno pripremiti i odraditi nastavnici (koordinatori) građanskog odgoja i obrazovanja s predmetnim nastavnicima i profesorima.

Usvajanje građanskih znanja i iskustveno učenje građanskih umijeća, razvijanje kognitivnih, socijalnih, moralnih, emocionalnih, komunikacijskih kompetencija, imanentnih profilu idealnog građanina, odvija se u okviru cjelokupne nastave društveno-jezičkih, umjetničkih, prirodno-matematičkih i ostalih predmeta i područja u svakoj školi i drugoj pedagoškoj ustanovi. Iz toga holističkog nastavnog konteksta proizlazi i nužnost povezanosti metodike građanskog obrazovanja sa metodikama svih predmeta u osnovnoj, a i srednjoj školi. Tako se građansko obrazovanje ostvaruje, ne samo u posebnom predmetu, već i u okviru integrisanih programa svakog predmeta odgojno – obrazovnog područja.⁵

⁴ Berto Šalaj, Maja Uzelac, Duška Gelb, Igor Đorđević, Aleksandra Šindler, Mislav Žitko, Lana Jurman, Ana Žnidarec Čučković (2013.) ,*Priručnik za nastavnike, Pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanj*,, CMS, Zagreb

⁵ Pro.dr. Ilić,M. (2012), *Metodika građanskog obrazovanja* , Filozofski fakultet u Banjoj Luci i Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava Civitas, Banja Luka

Iz navedenog proizlazi i nužnost povezanosti metodike građanskog obrazovanja, sa metodikama svih predmeta u osnovnoj i srednjoj školi. S obzirom da metodika građanskog obrazovanje potiče kritičko mišljenje, nenasilnu komunikaciju, dijalog, sudjelovanje i saradnju, kao takva ključna je za stjecanje kompetencija demokratskog građanstva, te je primjenjiva i u nastavi drugih predmeta. Poseban akcenat treba staviti na odabir aktivnosti, koje moraju biti relevantne i u skladu sa prirodom znanja, tj. nastavnih sadržaja koje učenik treba da usvoji.

Kada govorimo o pomenutoj temi, uloga nastavnika je presudna i od njegove osposobljenosti zavisi u kojoj mjeri i kako će se u nastavi primjenjivati postojeće analogije građanskog obrazovanja i sadržaja drugih nastavnih predmeta. Ovakav način rada ne treba shvatati kao dodatno opterećenje, već naprotiv, priliku za otvaranje širokog spektra mogućnosti.

Također, moramo spomenuti, da obrazovanje za demokratsko građanstvo, neki smatraju nepotrebnim pozivajući se na urođeni demokratski refleks. Međutim, ako pođemo od činjenice, da građani imaju osobine bitne za demokratskog građanina (tolerantnost, poštivanje dostojanstva drugih, uljudnost, osjećaj za pravdu, istinu i drugo), one za demokratiju ne znače puno ako se praktično ne ispoljavaju i ne promovišu konkretnim primjerima.

Za demokratiju mladu poput bosansko-hercegovačke nemoguće je govoriti o bilo kakvoj demokratskoj tranziciji društva, političkog sistema ili ekonomije ako nemamo nastavne sadržaje koje će učenici izučavati kroz zaseban predmet i kao međupredmetne teme i koji će ih pripremiti za njihovu odgovornu ulogu u ovom političkom sistemu. Samo tako će učenici biti u mogućnosti da razumiju i znaju objasniti osnovne koncepte demokratije, imati razvijene participativne vještine i biti spremni aktivno se uključiti u procese odlučivanja i osnaživanja demokratske i tolerantne svojih zajednica.

Primjer dobre prakse – JU “Prva osnovna škola” Konjic

Polazeći od činjenice da jedno demokratsko društvo treba da počiva na aktivnim, kompetentnim građanima koji će svojim zalaganjem i učešćem u javnom životu doprinijeti razvoju i napretku zajednice, školsko okruženje je idealan okvir da učenici nauče na pozitivan način rješavati sukobe, prioritet dijaloga i kompromise zasnovane na pojmu pravde.

Iz tog razloga zajedno sa učenicima, kreiran je novi, inovativni način obrade modula Autoritet i Odgovornost, te na interesantan i uspješan način, predstavljena su oba modula. Tako smo formu koju koristimo za obradu modula Autoritet upotpunili sa ključnim elementima za razumijevanje modula Odgovornost kroz “Izbor gradonačelnika škole” i “Učeničkog parlamenta” i primjenili univerzalne vrijednosti i standarde naučene kroz pomenute module. Imali smo simulaciju pravih demokratskih izbora (kandidate, ligu pravedne politike, sudije i glasače), gdje je svaka grupa imala svoj zadatak. Pitanja koja su postavljena kandidatima bila su realna i odnosila su se na probleme mladih, te kako i na koji način oni doživljavaju svoju participaciju u društvu. Demokratskim putem, izborima, dobili smo “Gradonačelnika škole”, učenika koji je davao konkretne i realne odgovore, u kojima se osjetila velika želja za stvaranjem aktivnog i odgovornog građanina. Jedina smo škola u HNK koja ima „Učenički parlament“, koji uspješno funkcioniše već šest godina i svjedoci smo pozitivnih promjena koje su nastale u školi. One su uslovljene aktivnim uključivanjem učenika u sve segmente života škole, razne projekte, kulturne, obrazovne i humanitarne i volonterske aktivnosti, gdje smo pokazali da mladi mogu biti aktivni partneri koji će na najbolji način predstaviti i promovirati rad naše škole. Ovo je bio početak osnaživanja aktivizma mladih, kroz koji su učenici počeli prepoznavati probleme u školi i zajednici i kroz realizaciju Projekt Građanin uspjeli riješiti. Teme koje smo obrađivali su različite, a neke od njih su:

- „Spriječimo nasilje među učenicima“
- „Olakšajmo im put kroz školu“(odnosi se djecu sa poteškoćama u razvoju)
- „Rijeka traži ruku spasa“
- „Nasilje nije školski predmet“
- „Volontiranje ljude čini sretnima“
- „Građansko obrazovanje – potreba, a ne luksuz“

Naši učenici su dokazali da se trud i rad isplati i već šest godina osvajamo Prvo mjesto na Općinskom i Kantonalnom takmičenju i predstavljamo HNK na finalnoj (državnoj) smotri pobjednika u Sarajevu i Brčko ljetnom kampu. Aktivno smo uključeni u sve programe Civitas-a, kao što su „ Interkulturalna razmjena“, „ Interkulturalni kamp“, „Izbor najdemokratičnije škole“ i s ponosom ističemo da smo se plasirali među pet najdemokratičnijih škola u BiH.

Pred nama je dosta zadataka koje ćemo, vjerujem, uspješno realizovati i dati svoj doprinos u razvoju demokratske zajednice.

Naš uspjeh je samo u našim rukama, a upornost je vrlina.

Zaključak:

Biti kreativan u prezentaciji gradiva, omogućiti učenicima različitost pristupa temi, uputiti ih na primjenjivanje stečenih znanja u praksi, navesti ih da što pravilnije prođu transfer znanja – imperativi su modernog nastavnika. Od nastavnika se zahtjeva stručnost, umjeće timskog rada, spremnost na saradnju i širenje znanja, korištenje različitih izvora informacija i različitih metoda. Sa ovakvim postavljenim ciljevima možemo očekivati cjelokupan razvoj građanske kompetencije kod učenika koju će ostvariti uz predmetne i međupredmetne sadržaje i metode, iz čega proizilazi da demokratija mora zaživjeti u redovnoj praksi škole.

Literatura:

1. Prof.dr.Ilić, M. (2012), *Principi savremenog građanskog obrazovanja*, Zenica: Didaktički putokazi, br. 63. god. XVIII
2. Prof.dr.Ilić, M.(2012), *Metodološke specifičnosti metodičkih istraživanja građanskog obrazovanja*. Beograd: Pedagogija br. 4/2012
3. Neill, S.,(1994), *Neverbalna komunikacija u razredu*, Zagreb
4. Slatina,M.(1999), *Nastavni metod – Prilog pedagoškoj moći suđenja*, Sarajevo, Filozofski fakultet
5. Prof. dr.Ilić, M. (2012), Ciljevi, zadaci i ishodi građanskog obrazovanja. Zbornik radova sa naučnog skupa „*Nastava i učenje – ciljevi, standardi i ishodi*“. Užice: Učiteljski fakultet
6. Prof.Jović N., prof.Stojanović D. (2008), *Tehnika i informatika u obrazovanju*, TIO. Čačak
7. Pro.dr. Ilić,M. (2012), [*Metodika građanskog obrazovanja*](#), Filozofski fakultet u Banjoj Luci i Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava Civitas, Banja Luka
8. Grupa autora, (2001), *Demokratija i ljudska prava*, udžbenik za učenike srednje škole Banja Luka : CIVITAS
9. Held, David (1990), *Modeli demokratije*, Zagreb:Školska knjiga
10. Kaningam, Frank (2003)*Teorija demokratije*: Beograd: Filip Višnjić
11. Glaser,dr.W.(2001), *Svaki učenik može uspjeti*, Zagreb, „ Alinea“
12. Grupaa autora (2001),*Uspješno učenje i poučavanje*, Zagreb,“ Educa“
13. Kyriacou, C.(1995), *Temeljna nastavna umjeća*, Zagreb, „ Educa“
14. Okvirni Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, 2003.
15. Povelja Vijeća Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvi I obrazovanje o ljudskim pravima , Usvojena u okviru Preporuke CM/ Rec (2010)7 Komiteta ministara
16. Berto Šalaj, Maja Uzelac, Duška Gelb, Igor Đorđević, Aleksandra Šindler, Mislav Žitko, Lana Jurman, Ana Žnidarec Čučković (2013.) *Priručnik za nastavnike, Pomoć u provedbi građanskog odgoja i obrazovanj*, CMS, Zagreb